

Nr 1.

Av herr **Wohlin m. fl.**, *angående vissa spörsmål i fråga om den högre skolundervisningen.*

Vårt lands högre skolväsen har under en lång tidrymd fyllt en betydelsefull uppgift genom att utbilda svensk ungdom till verksamhet på skilda områden i samhällets tjänst och även genom att lägga grunden till svenskt kulturarbete i anslutning till den allmänna europeiska kulturutvecklingen. Samtidigt med att den högre skolan under tidernas lopp småningom anpassat sig efter den växlande samhällsutvecklingen, har inom densamma, med avseende på bildningsinnehåll och arbetsformer, framvuxit en tradition, som varit av obestridligt värde för fastheten i skolans arbete.

Emellertid har denna traditionsbundenhet i sin mån också inverkat hämmande och återhållande på den högre skolans utveckling. Särskilt har detta framträtt i tider av starka omvälvningar inom samhällslivet, och motsättningen mellan å ena sidan samhällets behov av och önskemål rörande en högre utbildning av det uppväxande släktet och å andra sidan den förhandenvarande skolans organisation, arbetssätt och bildningsmål har därvid gjort sig betydligt gällande.

Under det sistförflutna decenniet påbörjades som bekant i vårt land ett nydaningsarbete på det högre skolväsendets område, som i vissa avseenden grundligt omskapat den högre skolan. Utgångspunkten för detta reformarbete, ehuru sedan ganska lång tid påyrkat och förberett, är otvivelaktigt i väsentlig mån att söka i de betydande politiska, sociala och ekonomiska förändringar, som under den närmast föregående tiden ägt rum. Här må blott erinras om det krav på vidgade bildningsmöjligheter för landets ungdom i dess helhet, som utgjorde en naturlig följd av samhällets fortgående omdaning i demokratisk riktning. Tillika har under senare tid, med stöd av den nyare pedagogisk-psykologiska forskningen, allt starkare framhävts betydelsen av att målet för skolans fostrande verksamhet vidgas, så att denna fostran icke ensidigt avser en intellektuell utbildning eller ett mer eller mindre ytligt inhämtande av ett visst kunskapsstoff, utan tillgodoser de ungas harmoniska och sunda utveckling i fysiskt och psykiskt hänseende, icke minst karaktärens och viljelivets daning.

Den omgestaltning av vårt lands högre skolväsen, som i sina huvuddrag bestämdes år 1927, har — fränsett de brister, som onekligen i organisatoriskt hänseende kommit att vidlåda densamma — sålunda kommit att präglas av en strävan att genomföra vad som blivit kallat en enhetsskola, åsyftande att, i högre grad än förut varit fallet, organiskt med varandra förbinda den grundläggande och den fortsatta högre skolutbildningen. I samband med beslutet om denna omorganisation uppdrogos vissa riktlinjer

för en omläggning av skolans arbetssätt så, att det skulle mera allsidigt utveckla de ungas själsförmögenheter och såmedelst i största möjliga mån dugliggöra dem för deras framtida uppgifter inom olika grenar av samhällslivet. Härvid gjorda uttalanden och önskemål hava i viss utsträckning kommit till uttryck i sedermera utfärdade skolförfattningar.

Med erkännande av det som kan anses värdefullt i den nyordning av det högre skolväsendet, som sålunda vidtagits, synes det dock obestriddigt, att det högre skolväsendets anpassning efter förändrade samhällsförhållanden och en modern uppfattning angående uppfostrans och skolutbildningens uppgifter och mål icke ännu är tillfredsställande genomförd eller tillräckligt övervägd. Det torde vara en av många delad uppfattning, att detta är fallet särskilt beträffande gymnasieutbildningen. Emellertid hava åtskilliga av de synpunkter, som nedan anföras, tillämplighet jämväl å realskolan.

Gymnasiets mål är tvåfaldigt, nämligen dels att bibringa en högre medborgerlig utbildning, dels ock att förbereda för fortsatta studier vid universitet och därmed jämförliga högre utbildningsanstalter. Det dubbla mål, som sålunda är gymnasiet föresatt, torde i äldre tid icke ha vållat större svårigheter att realisera, då det allmänna bildningsidealet och den förberedande utbildningen för universitetsstudier i större utsträckning sammanföll. Den rikare förgreningen av den samhälleliga verksamheten i våra dagar och den som en följd härav betydligt mera vidgade och varierade innebörden av begreppet en högre medborgerlig bildning ha åstadkommit en stark förskjutning i förutsättningarna för gymnasiets uppgift och studiemål. Det bör härvidlag beaktas, att allenast en del av den från gymnasiet utgående ungdomen i försättningen ägnar sig åt universitetsstudier.

Den antydd dualismen i gymnasiets uppgift har, med hänsyn till ovan angivna förhållande, föranlett uppenbara och ofta påtalade olägenheter. De från olika håll framställda växlande kraven på gymnasiebildningens innehåll och omfattning ha förorsakat ämnesträngsel och en svårbehärskad ansvällning av stoffet i olika ämnen. Man har — och det synes med rätta — klagat över att denna starka anhopning i förening med fordran på detaljerad kunskap inverkat hämmande på utvecklingen av de ungas personlighetsliv och allmänna mognad. Allvarliga varningsord ha riktats mot den alltför stora arbetsbelastningen i gymnasiet. Den därmed förenade faran för en ödesdiger överansträngning av de unga i en ömtålig levnadsålder utgör ett nutida skol- och uppfostringsproblem av den allra största betydelse, som vid en utredning som den här ifrågasatta måste påkalla synnerlig uppmärksamhet.

I den mån åter man sökt förebygga nu nämnda olägenheter, exempelvis genom differentieringen i gymnasiets båda högsta ringar, har detta på sina håll framkallat missnöje över den alltför begränsade utbildning, som gymnasiet sålunda meddelat. Trots det forcerade arbete, som bedrivs i gymnasiet, har man från universitets- och högskolehåll gjort uttalanden, som gå ut på att de från gymnasiet utexaminerades bildningsstandard är i sjunkande. I den mån ett dylikt påstående är riktigt, måste det givetvis bottna

i det förhållandet, att den i gymnasiet meddelade utbildningen, ehuru i och för sig omfattande nog, icke är tillräckligt inriktad på de kunskapskrav, som universitetet måste uppställa.

Det är slutligen ännu en omständighet, som i detta sammanhang må nämnas. En påtaglig tendens har under senare år gjort sig märkbar, i vårt land liksom annorstädes, därutinnan, att ungdomen i allt större utsträckning söker sin fortsatta skolutbildning i gymnasiet, samtidigt med att för allt flera levnadsbanor mer eller mindre uttryckligt förutsättes avlagd studentexamen. Det förekommer även, troligen i ej ringa utsträckning, att studenter, frivilligt eller av nödtvång, ägna sig åt levnadsyrken, för vilka studentexamen icke är en nödvändig eller på något sätt behövlig kvalifikation.

Med hänsyn härtill kan det först och främst ifrågasättas, huruvida vårt land har tillräcklig ekonomisk bärkraft för att på detta sätt upprätthålla en dyrbar utbildning i en omfattning, som icke motsvaras av det i verkligheten förefintliga behovet. I varje fall torde det få anses ur nationalekonomisk synpunkt mindre välbetänkt, att så sker. Men en ännu allvarligare invändning synes det vara, att den för både det allmänna och den enskilde kostsamma utbildning, som lämnas, i många fall icke kan anses lämpligt avvägd för det ändamål, den är avsedd att tjäna, ja det skulle kanske till och med kunna påstås, att den i vissa fall snarare blir till hinder än till åtgärd vid det slutliga valet av levnadsbana. Det ligger något oriktigt däruti, att en ung man eller kvinna, som går ut exempelvis till praktisk sysselsättning, använt en dryg del av sina mest bildbara år till studier och läxuppgifter, som snarare fjärrat den unge från det praktiska livets värv än förhjälpit honom till ett bättre praktiskt förstånd och handlag.

De allmänna uppfostrings- och utbildningsproblem, som här ovan antytts, äro förtjänta av att tagas under allvarlig omprövning. För att komma till rätta med dem och erhålla den nödiga överblicken är en obunden och förutsättningslös utredning erforderlig, avseende den högre skolundervisningens, enkannerligen gymnasieundervisningens, uppgifter och mål. En dylik utredning bör taga sikte på vilka önskemål och krav våra dagars samhälle ställer på vad här ovan kallats en högre medborgerlig utbildning. Vid de tidigare utredningar, som verkstälts, har man, synes det, varit i alltför hög grad bunden av vad som traditionsenligt tillhört den högre skolans utbildnings- och ämnessfär, och någon ingående undersökning har ej gjorts, i vad mån förändrade samhällsförhållanden påkallat ändringar i skolbildningens hittillsvarande innehåll och anordning.

I samband härmed bör jämväl en allsidig utredning ske rörande de krav, som lämpligen böra ställas på den speciella utbildningen för inträde på vissa levnadsbanor eller tillträde till vissa specialskolor och högre utbildningsanstalter, vare sig av mera teoretisk eller mera praktisk art. En dylik utredning bör avse att ådagalägga sambandet mellan den högre medborgerliga bildningen och på bestämda levnadsbanor inriktad speciell utbildning.

Det sålunda ifrågasatta utredningsarbetet torde böra inriktas på att lämna utgångspunkter för en rationell anordning av den högre skolutbildningen.

Kärnan i denna utbildning synes böra utgöras av den högre medborgerliga bildningen, och till denna böra anknytas, genom rika differentieringsmöjligheter, särskilda bildningslinjer för dem, som för sin framtida levnadsbana äro i behov av specialutbildning. Härvid bör tagas under övervägande, i vad mån möjligheter föreligga att tidigare än nu är fallet avsluta skolutbildningen för dem, som avse att ernå en högre medborgerlig utbildning men icke äro i behov av en förberedande specialutbildning för inträde exempelvis vid universitet eller andra högre utbildningsanstalter.

Fördelarna av en anordning sådan som den nu skisserade äro av många skilda slag. Den kan för ett avsevärt antal av den högre skolans lärjungar komma att innebära en förkortning av skoltiden och därmed ett tidigare utträde i det praktiska livet eller tidigare inriktning på specialutbildningen för den tilltänkta levnadsbanan. Därigenom kommer den överhuvud taget att innebära en för sitt ändamål mera avpassad utbildning. Vidare bör en högre skola, som inrymmer utbildning, inriktad såväl på olika områden av det praktiska livet som på mera teoretiskt betonade levnadsvanor, vara ägnad att åstadkomma en socialt utjämnande verkan, både i fråga om olika slag av skolutbildning och i fråga om olika slag av samhällelig verksamhet. Slutligen må särskilt nämnas, att anordningen borde åsyfta att för dem, som ha för avsikt att fortsätta sina studier vid universitet eller högskolor, bereda en för dylikt syftemål tillrättalagd utbildning.

I nära samband med sistberörda fråga står frågan om examensväsendet. Detta har under senare tid allt livligare bragts under offentlig debatt, och starka skäl både för och emot studentexamens bibehållande ha framförts. Otvivelaktigt synes vara, att frågan är av den räckvidd, att den bör upptagas till noggrant skärskådande. Med hänsyn till den ifrågasatta utredningens uppgift torde det vara lämpligt, att densamma kommer att innefatta jämväl frågan om huruvida en kontrollerad avgångsexamen kan i större eller mindre utsträckning avskaffas ävensom, i den mån den anses böra bibehållas, på vad sätt den lämpligen bör vara anordnad.

En av de synpunkter, som härvidlag böra uppmärksammas, är den, som avser examenskontrollens inverkan på det normala skolarbetet. De önskemål och riktlinjer rörande skolarbetets anordning, som, enligt vad i det föregående berörts, tidigare framställts och som äro värda allt beaktande, torde med hänsyn till sitt förverkligande vara i hög grad beroende av att vardagens arbete icke förryckes genom examensjakt och ett inpräntande av minnesstoff, som har till sin väsentliga uppgift att bilda grundval för ett examensförhör. Vad en examensfri skola kan betyda för mognare ungdom, därpå lämna bl. a. våra folkhögskolor ett slående bevis. Den levande ande, som besjalar dessa läroanstalters bildningsarbete och gör dem så betydelsefulla för de ungas personlighetsdanning, den villiga studieiver, som man ofta finner hos deras elever, borde känneteckna varje skola, ej minst skolor för vuxen ungdom.

Därest utredningen skulle komma att utmynna i förslag till en mera genomgripande omläggning av den högre skolundervisningen i ett eller annat

avseende, är det tänkbart, att en dylik omläggning icke i alla sina delar borde generellt komma till genomförande inom skolväsendet i dess helhet. Utredningen bör därför jämväl överväga förslag till försöksanordningar vid ett eller annat läroverk. I första rummet riktas tanken därvid på statens provskola, nya elementarskolan i Stockholm, men även andra läroverk böra komma i fråga. Vidare böra uppmärksammas de enskilda försöksskolor, som finnas inrättade i vårt land och vilkas erfarenhetsrön i många fall säkerligen kunna vara av värde. Beträffande dylika enskilda försöksskolor torde det vid utredningen böra tagas under övervägande, på vad sätt deras verksamhet, i den mån den befinnes värd att stödja, kan bli föremål för omvårdnad från statsmakternas sida i högre grad än vad nu är fallet.

Slutligen må erinras om att den ifrågasatta utredningen icke torde undgå att jämväl ställas inför spørsmålet, hur lärarutbildningen, för att kunna främja den ovan berörda läggningen av skolans verksamhet, bör vara på lämpligaste sätt anordnad.

Under hänvisning till vad sålunda anförts få vi hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om föranstaltandet av en förutsättningslös och allsidig utredning rörande de spørsmål i fråga om den högre skolundervisningen, vilka här ovan berörts, samt att för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning må kunna föranleda.

Stockholm den 12 januari 1934.

Nils Wohlin.

G. A. Björkman.

J. Bergman.
